

ΚΡΙΤΙΚΗ

Θύματα σε ένα λιμναίο ναυάγιο

Ο Ηλίας Παπαμόσχος υποδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο ένα τραγικό γεγονός μπορεί να γίνει μυθοπλασία

Του Βαγγέλη Χατζηβασιλείου

Ο Ηλίας Παπαμόσχος φτάνει στη συγγραφική του ωριμότητα με ένα μυθιστόρημα όπου επικρατεί και πάλι η μικρή φόρμα

Η μικρή φόρμα αποτελεί σταθερό οδηγό για το σύνολο της διηγηματογραφικής παραγωγής του Ηλία Χ. Παπαμόσχου. Κι αυτό όχι τόσο επειδή μέχρι και το 2021 τα βιβλία του περιορίστηκαν αποκλειστικά σε διηγήματα όσο επειδή η μικρή φόρμα ταυτίζεται με μια στρατηγική ελάσσονος ανάπτυξης, την οποία πρώτον δεν διαθέτουν όλα τα διηγήματα και ύστερα, στην περίπτωση μας, ενοφθαλμίζει στο εσωτερικό των κειμένων μερικές μόνο φέτες ζωής, αποφεύγοντας την προβολή εξονυχιστικών λεπτομερειών ή τη διεξοδική εξέλιξη της δράσης. Ο Παπαμόσχος φτάνει τώρα στη συγγραφική του ωριμότητα με ένα μυθιστόρημα όπου επικρατεί και πάλι η μικρή φόρμα: ολιγοσελίδα κεφάλαια, ελλειπτικές πλιν περιεκτικές οκταγραφοίσεις των προσώπων του θιάσου που ανεβαίνει επί σκηνής, λιγότερο φως στο κεντρικό θέμα του βιβλίου, ένα λιμναίο ναυάγιο του 20ού αιώνα, καθώς και ένας ελαφρά ποιητικός τόνος, ο οποίος, όπως έχω ξαναγράψει για τον Παπαμόσχο, δεν καταλήγει ποτέ στον ποιητικισμό.

Το καράβι που αναποδογύρισε εν έτει 1929 στη λίμνη Ορεστιάδα, τη λίμνη της Καστοριάς, ήταν βενζινοπλοίο (ανήκε στον Λεωνίδα Μπίβουλα) και εκπροσωπούσε ένα από τα πρώτα σιδηρένια πλοία, τα «μοτόρια», τα οποία μπήκαν στα δρομολόγια για το Μαυροχώρι και το Δισπηλιό. Τη 13η Ιουνίου, ημέρα της Αναλήψεως, η «Ορεστιάς» (η μυθιστορηματική «Περιστέρω») βυθίστηκε (πιθανόν εξαιτίας του υπέρβαρου των επιβατών) στα νερά της λίμνης, παίρνοντας μαζί της τέσσερα παιδιά και τρεις γυναίκες. Η *Ανάληψη* κάνει λόγο γι' αυτό το σημαντικό γεγονός της ιστορίας του γενέθλιου τόπου του συγγραφέα – πρόσωπα, ωστόσο, και ονόματα είναι επινοημένα (ο πλοιοκτήτης λέγεται πλέον Κακλαμάνος), το τραγικό συμβάν μοιάζει σμικρμένο και ο ρους των γεγονότων δείχνει εξαρχής δεδομένος, όπως στις αρχαιοελληνικές τραγωδίες.

Στο μυθιστόρημά του *Το υπερωκεάνιο*, ο Πιερ Ασοουλίν πηγαίνει λίγο πιο μακριά στον χρόνο, ανακαλώντας τον Μάιο του 1932 και το υπερωκεάνιο «Ζορζ Φιλίππάρ», κορωνίδα της γαλλικής ναυσιπλοΐας, που βυθίζεται μετά από πυρκαγιά στις ηλεκτρικές του εγκαταστάσεις στα ανοικτά του Περιοικού Κόλπου (το ναυάγιο του «Τιτανικού» είναι σχετικά κοντινό). Ο Ασοουλίν παρουσιάζει τον ματαιόδοξο πληθυσμό της πρώτης θέσης (ατίθαβες νεαρές,

ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΜΟΣΧΟΣ

Ανάληψη

Εκδόσεις Πατάκη, 2023, σελ. 240, τιμή 13, 30 ευρώ

επιτημένους επιχειρηματίες, ασφαλιστές και καλλιτέχνες), που πολυλογούν για τη φήμη του *Xitler* ή για την ιδεολογία και τις πρακτικές των Ναζι χωρίς να μπορούν να συνειδητοποιήσουν ούτε το μέγεθος του γερμανικού κινδύνου για την Ευρώπη ούτε τα ανυψωμένα ταξικά τείχη εντός των οποίων έχουν κλειστεί. Ο Παπαμόσχος κινητοποιεί την κοινωνία της Καστοριάς στη μικροκλίμακά της, λίγο πριν και λίγο μετά το ναυάγιο, κάνοντας λόγο για την ίδια αίσθηση απουσίας κινδύνου, συνδυασμένη με τον ενθουσιασμό, όπως και στον Ασοουλίν, για τις καινούργιες τεχνολογίες. Κι αν ο κομμοπολιτισμός και η μεγάλη διεθνής πολιτική σκηνή του Ασοουλίν τον απομακρύνουν αμέσως από τον Παπαμόσχο, ο τελευταίος θα στραφεί στις δικές του υπόγειες διαδρομές. Κι εκείνο που θα αναδειχθεί εδώ δεν θα είναι το ναυάγιο, αλλά οι αδικωμένοι επιβάτες, οι οποίοι ανεβαίνουν ημέρα της Αναλήψεως στους ουρανούς με όλες τις μυστικές προεξαγγελίες τους επιβεβαιωμένες και όλες τις ελπίδες τους σβησμένες. Σίγουρα, μια επιτυχία με πολύ νόημα.

Ο Παπαμόσχος κινητοποιεί την κοινωνία της Καστοριάς, λίγο πριν και λίγο μετά το ναυάγιο, κάνοντας λόγο για την αίσθηση απουσίας κινδύνου